

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ, MUZEOGRAF

de VALERIU LEAHU

În legătură cu activitatea și opera lui Alexandru Tzigara-Samurcaș — etnograf, istoric de artă și muzeograf din prima jumătate a veacului nostru — nu se vorbește și nu se scrie astăzi aproape deloc. Tăcerea aceasta e însă nefirească și, oricum, incompatibilă cu acțiunea de valorificare a moștenirii culturale promovată cu consecvență, îndeosebi după Congresul al IX-lea, de Partidul Comunist Român. Personalitate complex structurată, Tzigara-Samurcaș a fost doar, în domeniile în care s-a afirmat, o prezență marcantă, ocupînd poziții — adeseori — nu dintre cele periferice. Pe tărîmul culturii a desfășurat o susținută activitate practică, participînd la ctitorirea unor instituții, militînd neostenit pentru ființa și progresul altora. Munca de conducere sau îndrumare a unor așezăminte a îmbinat-o și completat-o cu preocupări teoretice, punctate de scrieri, care, la vremea lui, ținteau să împlinescă deziderate, să răspundă unor comandamente și care, atunci, l-au impus. Evident, asupra personalității, activității și operei sale și-a pus pregnant amprenta ideologia clasei căreia — prin obârșie și formație — i-a aparținut și pe care el a slujit-o. Drept este că din scrierile lui Tzigara-Samurcaș răzbat concepții ale unui istoric de artă și estetician idealist; că multe din acțiunile și reacțiile sale au dovedit o aderare fermă la politica culturală promovată de monarhie și de cercurile guvernante ale României de atunci. O atare împrejurare nu numai că trebuie subliniată din capul locului, dar, mai mult, se cuvine ca ea să constituie însăși premisa de la care să pornească retrospectarea activității și operei acestui om de cultură.

Cum partea perenă a moștenirii culturale lăsate de Alexandru Tzigara-Samurcaș se regăsește, în precumpănitoare măsură, în înfăptuirile sale pe tărîmul muzeografiei, este firesc, credem, ca o selecție și o evaluare a elementelor valoroase extrase din opera și activitatea sa să aibă în vedere, în primul rînd, acest domeniu — căruia, de altfel, el i-a consacrat anii cei mai numeroși de viață, preocupările sale cele mai constante și unde se dovedește că contribuția sa a avut, în epocă, și o consistență și o pondere apreciabile.

★

După propria-i mărturisire, „respectul tradiției, dragostea pentru așa-zisele vechituri și patima păstrării lor, însușiri absolut necesare unui conservator de muzeu“¹, Tzigara-Samurçaș le-a dobândit încă din copilărie, în casa părintească, într-un contact direct și prelungit cu relicve de familie. Dar numai pasiunea disciplinată de o temeinică pregătire teoretică și de o practică conștient și serios parcursă avea să-l situeze printre muzeograful de frunte ai țării. În sensul acesta se poate spune, cu drept cuvânt, că dintre toți cei ce au activat în frontul muzeografiei românești de-a lungul anilor 1900—1940, Tzigara-Samurçaș a fost singurul care a dispus într-adevăr de o specialitate — în sensul profund și strict la obiect al noțiunii — aceasta fiind rodul unor acumulări de tinerete precis dirijate și perseverent întreținute².

Încă student la Universitatea din București, a fost numit de Grigore Tocilescu, în 1892, la recomandarea lui Odobescu, „custode-preparator“ la Muzeul Național de Antichități. La München, urmînd cursuri de specializare în istoria artei antice, a făcut, în același timp, practică în muzeul din capitala Bavariei. La universitatea din Berlin, apoi, audiind, între altele și prelegerile lui Adolf Furtwängler, a întreținut mai departe contactul nemijlocit cu muzeele, unde a avut „de studiat și de clasat piese încă nedescrise în cataloage“. În vacanțe, a cercetat muzeele de antichități și de artă din Danemarca și din peninsula Scandinavă, din Franța și Italia. După ce, la Berlin, în 1896, și-a luat doctoratul în istoria artelor, revenit în țară, activitatea lui Tzigara-Samurçaș s-a desfășurat, o vreme, tot la Muzeul Național de Antichități. Din nou peste hotare, ca „asistent voluntar“ pe lângă „Direcția Generală a Muzeelor Regale“ din Berlin, iar mai pe urmă în Franța, în preajma lui Salomon Reinach, directorul muzeului din St. Germain-en-Laye sau la École des Beaux-Arts, experiența sa în domeniul muzeografiei s-a consolidat tot mai mult și s-a extins mereu.

Perioada studiilor, a acumulărilor juvenile fiind, prin 1899 încheiată, a fost firesc că Tzigara-Samurçaș — hotărît să-și valorifice pregătirea, să-și consolideze și să-și afirme profilul dobîndit — și-a ales ca domeniu principal de activitate muzeografia. De la data menționată și pînă către sfîrșitul vieții sale (a decedat în 1954) a fost și a rămas un veritabil „om de muzeu“, un remarcabil cercetător, metodist și animator pe acest tărîm — în ciuda faptului că, în răstimpuri, a ocupat și alte funcții și a răspuns și altor îndatoriri (a fost profesor de istoria artelor la Școala de Arte Frumoase din capitala țării și la Universitățile din Cernăuți și București, director al Fundației culturale „Carol I“, a fost, prin deceniul al patrulea, și senator etc.).

Preludiată de o participare nemijlocită și eficientă la organizarea secțiilor de artă ale Expoziției jubiliare din 1906, activitatea de muzeograf a lui Alexandru Tzigara-Samurçaș își are, de fapt, începutul în același an, odată cu numirea sa ca director al „Muzeului de etnografie, de artă națională, artă decorativă și industrială“ din București.

Munca desfășurată aici timp de cîteva decenii — efemer întreruptă numai de preocupările sale, tot pe tărîmul muzeografiei, de inspector

¹ Al. Tzigara-Samurçaș, *Muzeografie românească*, București, 1936, p. XIII.

² Datele biografice consemnate în continuare sînt extrase din prefața volumului menționat în nota precedentă.

general al muzeelor în Ministerul Instrucțiunii — a constituit, în chip evident, o identificare a existenței acestui om cu ființa, necesitățile și programul instituției pe care a condus-o.

Eforturile sale insistente și neobosite pentru obținerea fondurilor necesare construirii edificiului muzeului, pentru organizarea colecțiilor acestuia și pentru asigurarea condițiilor necesare desfășurării unei activități specifice instituției, trecute — cu bună știință — din cabinetele și arhivele unor ministere în presa timpului, au avut ecou în opinia publică și au dezvăluit — deseori pregnant — insuficiențe serioase în politica culturală a claselor dominante. Articole ca „Muzeul nostru național”³, „Vremuri de grea încercare”⁴, „Sîntem vrednici de un muzeu național?”⁵, „Muzeul de Artă Națională și bugetul statului”⁶, „Tragedia Muzeului de Artă Națională”⁷ sau broșura „Muzeul neamului românesc. Ce a fost; ce este; ce ar trebui să fie”⁸ au fost și rămîn în această privință semnificative. Cînd, în 1936, Tzigara-Samurcaș avea să adune în volum⁹ o parte din cele scrise de el de-a lungul carierei de marcant slujitor al muzeelor, paginile consacrate eforturilor sale pentru progresul instituției pe care a susținut-o aveau să fie reunite într-un capitol intitulat semnificativ — și cu îndreptățire, spunem noi, azi. — „Lupta pentru Muzeul Național”. Este obligatoriu să se consemne și faptul că, nu o dată, în pledoariile sale pentru cauza Muzeului de Artă Națională, Tzigara-Samurcaș și-a depășit chiar, întrucîtva, condiția sa de clasă, stigmatizînd practicile politicii financiare a guvernelor, pe unii reprezentanți de vază ai claselor stăpînitoare, denunțînd indiferența cercurilor diriguitoare față de muzee¹⁰.

Evoluînd în condiții puțin prielnice — eforturile pentru ridicarea edificiului, pentru creșterea și organizarea tematică a colecțiilor și pentru desfășurarea unei activități științifice și cultural-educative au coincis cu anii celor două războaie mondiale, cu vremuri de criză economică, cu perioada de restrîngere a libertăților democratice și de creștere a pericolului fascist — Muzeul de Artă Națională și-a putut totuși urma existența și afirma profilul său, nu în neînsemnată măsură datorită contribuției lui Al. Tzigara-Samurcaș, activității sale energice și susținute. Prestigiul instituției avea să se consolideze an de an, fiind dovedit, între altele, și de numeroase manifestări expoziționale pe plan internațional, în organizarea cărora conducătorul Muzeului de Artă Națională a avut întotdeauna rolul decisiv. Au fost considerate, în primele patru decenii ale veacului, evenimente muzeografice de prestigiu expozițiile de artă populară românească organizate la Berlin (în 1909), la Amsterdam și Viena

³ Cf. „Viața Românească”, iunie, 1906, extras.

⁴ Cf. *Muzeografie românească*, p. 63 și urm.

⁵ *Ibidem*, p. 53 și urm.

⁶ *Ibidem*, p. 89 și urm.

⁷ *Ibidem*, p. 103 și urm.

⁸ Apărută în ed. „Minerva”, 1908; inclusă în vol. *Muzeografie românească*.

⁹ Cf. nota 1.

¹⁰ „Mai oropsite, dintre toate instituțiile noastre de cultură sînt muzeele...” scria în 1910 (*Muzeografie românească*, p. 103). „Pe cînd toate celelalte țări se fălesc cu muzeele lor, ale noastre lîncezesc aproape în acelaș hal în care se aflau înainte de război”, nota în 1934 (*ibidem*, p. 139). În *volumul* citat se găsesc multe alte reflecții asemănătoare sau atacuri la adresa unor miniștri ai instrucțiunii, finanțelor etc.

(în 1910), la Roma (în 1911), München (în 1912), Paris (în 1925 și 1927), la Barcelona (în 1929), la Helsinki, Oslo și Bruxelles (în 1935).

Întreprinsă de pe pozițiile ideologiei marxiste, ale culturii noastre socialiste, retrospectarea activității desfășurate de Al. Tzigara-Samurçaș, ca animator și conducător al Muzeului de Artă Națională, surprinde desigur, alături de contribuția sa remarcabilă în ctitorirea, organizarea și evoluția acestei instituții, și aspecte, reacții sau atitudini evident influențate de concepțiile sale filozofice sau estetice, ori reflectând poziția sa de clasă. O limită a gândirii și activității sale a constituit-o neîndoielnic faptul că, în eforturile ce se depuneau, prin deceniile întiiul și al doilea ale secolului, pentru a se defini profilul și structura unui Muzeu Național al României — ca instituție unică, centrală, evocând trecutul țării noastre — Tzigara-Samurçaș a înțeles și a acționat — și el — consecvent în direcția unei prezentări, a unei ilustrări muzeistice ce trebuia doar să „oglindească în mod demn trecutul artistic și cultural al poporului românesc”¹¹, eludindu-se astfel evocarea istorică, a evoluției economice și sociale, a tradițiilor de luptă pentru dreptate socială și eliberare națională duse de-a lungul timpurilor de poporul nostru. De asemenea, celui care a fost, în fapt, nu numai „sufletul” instituției pe care a condus-o, dar, în chip firesc și necesar, și „creierul” ei, i se poate reproșa și faptul de a fi fost adeptul și realizatorul unor prezentări muzeale vizibil caracterizate de obiectivism. Fotografiiile înfățișând imaginile, de ansamblu sau detaliate, ale unor săli din Muzeul de Artă Națională dovedesc cu prisosință o atare realitate, izvorită desigur din convingerea lui Tzigara-Samurçaș că „obiectele de muzeu expuse vorbesc direct și, după gradul de cultură și de sensibilitate al privitorului, evocă imaginile cele mai diferite” sau din credința că muzeul oferă „realitatea chiar, iar nu o interpretare a ei prin dascăli sau prin cărți”¹². În fine, se cuvine să fie relevat și faptul că activitatea cultural-educativă desfășurată de Tzigara-Samurçaș la Muzeul de Artă Națională din București, departe de a cuprinde mase largi ale publicului, s-a aflat mereu restrânsă în mediul protipendadei bucureștene, fiind în același timp limitată și prin caracter și conținut, datorită patronajului, adesea solicitat și obținut, al unor reprezentanți ai monarhiei¹³. Relevând astfel de curenți și limite ale activității de muzeograf desfășurate de Al. Tzigara-Samurçaș, este însă obligatoriu să se constate și să se sublinieze că ele nu au fost de natură să anihileze numeroasele împliniri — aspecte pe deplin pozitive — ce i se cuvin atribuite.

Complimentându-și activitatea sa practică pe tărîmul muzeografiei cu preocupări teoretice, acționînd adesea „în scris” pentru cauza instituției pe care a condus-o, Tzigara-Samurçaș și-a făcut cunoscută, chiar dacă nu în chip elaborat, amplu desfășurat, ci, mai degrabă dispart și ocazional, concepția sa cu privire la rolul muzeului ca așezămînt de cultură, despre criteriile și știința organizării muzeului, în legătură cu

¹¹ *Ibidem*, p. 59.

¹² *Ibidem*, p. 103.

¹³ În afara unor acțiuni sau manifestări organizate cu patronajul membrilor familiei regale, e semnificativă mai ales activitatea așa-numitei *Societăți „Domnița Maria”*, aflată sub protecția, solicitată, a reginei Elisabeta.

pluralitatea și complexitatea activității muzeale. Exegeza moștenirii sale culturale descoperă astfel unul din capitolele cele mai însemnate ale operei și activității acestui remarcabil muzeograf — opinii, idei și convingeri ce își păstrează și astăzi, în bună măsură, nealterată valoarea.

Într-o vreme în care muzeografia românească era încă dominată de spiritul limitat anticvaric, Tzigara-Samurçaș are meritul incontestabil de a fi înțeles că muzeele trebuie să-și depășească rolul lor restrâns și static de depozitare și conservatoare de valori, ele având să constituie cu deosebire un factor activ și eficient în frontul culturii naționale. Sesizând cu luciditate că „muzeele moderne tind să devină organisme cât mai vii, având un rol din ce în ce mai important în educația popoarelor”¹⁴, el a pledat cu energie și talent pentru afirmarea funcției instructiv-educative a muzeelor românești. I-a fost întotdeauna ostil muzeul conceput ca „un simplu hambar în care se adăpostesc obiectele de ploaie”¹⁵ și, în chip repetat, a dezvoltat în scrierile sale ideea că muzeul este un instrument de formare a conștiinței, de educare culturală, națională. Despre muzeele de artă, Tzigara-Samurçaș afirma clar și categoric că scopul lor este „de a forma gustul artistic al publicului”¹⁶. Rolul unităților muzeale cu profil de istorie era la fel definit, subliniindu-se valențele educative: „Prin punerea în evidență a efortărilor seculare ale umanității și a valorii continuității și a tradiției, cât și prin dezvăluirea trecutului local, muzeele exaltă și cultivă chiar sentimentul național”. De existența și activitatea muzeelor — afirma Tzigara-Samurçaș — „este legată nu numai cunoștința mai amănunțită a țării, dar și conștiința națională”¹⁷. Adânc convins de importanța muzeelor ca factor de educare patriotică, Tzigara-Samurçaș a nutrit în același timp și credința că aceste instituții pot acționa de asemenea în spiritul apropierii și cunoașterii reciproce între națiuni. Afirma așadar că „marile muzee mai întrețin și o atmosferă de sinteză internațională, prin etalarea în domeniul universal al artei, a diverselor stări de spirit și de sentimente, care apropie chiar și pe cei mai dezbinați politicește”¹⁸. Mai categoric încă afirma această convingere când scria că „nu numai sentimentul național, ci chiar înfrățirea între neamuri diferite poate fi înlesnită prin muzee”¹⁹.

Cu o asemenea concepție despre funcțiile instituțiilor muzeale, militând neostenit pentru rolul lor în permanență activ, apare firesc de ce Tzigara-Samurçaș a privit întotdeauna muzeul numai și numai într-o strânsă și obligatorie relație cu publicul. „Un muzeu... de care publicul se dezinteresează nu are rațiune de a exista. Sau, în cel mai bun caz, el se reduce la un fel de cimitir în care se îngroapă unele obiecte mai mult sau mai puțin interesante”²⁰. Formulată prin 1910 întocmai ca o sentință, această convingere l-a călăuzit necontenit în activitatea sa de muzeograf, lărgindu-i cimpul preocupărilor și împlinirilor sale, în pofida unor limite,

¹⁴ *Muzeografie românească*, p. 233.

¹⁵ *Ibidem*, p. 30.

¹⁶ Al. Tzigara-Samurçaș, *Arta muzeală*, extras din „Convorbiri literare”, nov.-dec., 1932, p.1.

¹⁷ Idem, *Rostul muzeului nostru național*, extras din „Convorbiri literare”, ian. 1934, p. 2.

¹⁸ Cf. *Arta muzeală*, p. 2.

¹⁹ *Muzeografie românească*, p. 104.

²⁰ *Ibidem*, p. 63.

ca cele semnalate, izvorite din aderarea lui Tzigara-Samurçaş la politica culturală a monarhiei și a claselor dominante.

Profund atașat cauzei și problematicii muzeelor din țara sa, Tzigara-Samurçaş are și meritul de a fi înțeles că aceste instituții trebuie să corespundă organic — prin conținut, organizare, orientare și activitate — structurilor culturale și naționale proprii poporului român. De pe o atare poziție preciza că „fiecare țară își are nevoile sale speciale, și muzeele fiecărui popor sau oraș trebuie să corespundă cerințelor deosebite, care singure trebuie să fixeze caracterul instituției ce se plănuiește”²¹. În aceeași direcție, se cere de asemenea remarcat faptul că Tzigara-Samurçaş — atent la stadiul și direcțiile evoluției culturale ale României din prima jumătate a veacului — a înțeles și necesitatea organizării pe întreg cuprinsul țării a unei veritabile rețele de unități muzeale. Conducător al Muzeului de Artă Națională din Capitală, pornea de la ideea, pe deplin justă, confirmată de realități, că această instituție „nu poate singură să aibă înfruntare asupra întregii țări”²². A fost de aceea un susținător — adeseori prin propria-i activitate — al ctitoririi și afirmării unor muzee din București sau din provincie, participând la organizarea Muzeului Militar Central, lansând ideea înființării unui muzeu de istorie la Tirgoviște, pledând pentru organizarea muzeului din Constanța etc.²³.

Și cu privire la știința și practica organizării propriu-zise a unui muzeu se regăsesc în scrierile lui Tzigara-Samurçaş idei și opinii, care, iarăși, își păstrează actualitatea. Rod al contactelor cu numeroase întâmplări pe plan internațional sau produs al unei viziuni moderne proiectate în domeniul muzeografiei, ele au prefigurat o concepție ce apărea evident înnoitoare în contextul realității noastre de atunci. Un punct de vedere judicios promova, de pildă, Tzigara-Samurçaş în legătură cu construcția edificiului destinat muzeului, susținând necesitatea subordonării structurilor arhitecturale și a materialelor de construcție scopului instituției și colecțiilor sale²⁴. Constituirea selectivă a patrimoniului muzeal și ordonarea colecțiilor pe baza unor criterii tematice clare și ferme — este o altă idee ce răzbate din scrierile acestui remarcabil muzeograf²⁵, și al cărui caracter stimulatoriu este lesne să fie azi deslușit, de îndată ce se are în vedere stadiul precumpănitor anticvaric în care se găseau organizate multe muzee românești de la începutul acestui veac, între care chiar Muzeul Național de Antichități din București²⁶.

Considerând fondul de valori, *colecțiile*, drept factor decisiv în organizarea unui muzeu, pentru definirea profilului acestuia, Tzigara-Samurçaş a susținut în consecință ideea necesității unei permanente

²¹ Al. Tzigara-Samurçaş, *Muzeul nostru național în lumina conferinței muzeografice din Madrid*, extras din „Convorbiri literare”, nov.-dec., 1934, p. 3.

²² *Muzeografie românească*, p. 218.

²³ În 1906 scria: „Cred, din contră, că înființându-se cât mai multe muzee locale, cu atât mai sigur se scapă de peire numeroase obiecte ce totuși nu intră astăzi în Muzeul din București”, (*ibidem*, p. 14).

²⁴ *Ibidem*, p. 32, 34.

²⁵ *Ibidem*, p. 220, 227.

²⁶ În deosebi în primul deceniu, Tzigara-Samurçaş a criticat aspru și repetat organizarea cu totul defectuoasă a sălilor Muzeului Național de Antichități, apreciind că acolo, o „mai mare babilonie nu se poate...”, (*ibidem*, p. 6).

activității de sporire a patrimoniului muzeal. Când în 1910 se referea la aceasta într-un articol publicat în „Convorbiri literare“, el lansa un vibrant apel pentru depistarea și recoltarea mărturiilor trecutului, conchizînd : „Colecționarea fără preget, aceasta trebuie să fie lozinca tuturor celor ce-și dau seama de însemnătatea culturală a muzeelor românești“²⁷.

Astfel privite colecțiile — ca substanță de bază, germinatoare pentru formarea și dezvoltarea unui muzeu — i-a fost lesne lui Tzigara-Samurçaș să ajungă pe această cale și la conceperea muzeului ca organism dinamic. În perpetuă primenire și transformare, atît sub raport spațial (el a introdus în muzeografia românească, împreună cu arhitectul N. Ghica-Budești, principiul spațiului expozițional mobil, modificabil prin elemente constructive detașabile sau glisante)²⁸. cît și din punctul de vedere al conținutului, al fondului de exponate. Un muzeu — afirma de aceea Tzigara-Samurçaș — „niciodată nu se poate spune că este terminat, căci veșnic se vor găsi exemplare noi mai interesante sau demne de a completa seriile existente“²⁹.

Selectînd și preluînd ceea ce este valoros în gîndirea muzeografică a lui Al. Tzigara-Samurçaș, am considerat însă, din capul locului că este obligatoriu, să se extirpe din opera sa acele idei sau opinii ce au reflectat o concepție filozofică idealistă ori poziția unui om de cultură a cărui activitate s-a voit acordată cu interesele și țelurile claselor suprapuse — purificîndu-se astfel moștenirea lăsată de unul din cei mai de seamă muzeografi români. În sensul acesta, se poate, de pildă, consemna că, privitor la relația : tematică de idei — fond de exponate — material auxiliar, Tzigara-Samurçaș, tributar obiectivismului burghez, pare să nu fi înțeles necesitatea complinirii și echilibrului judicios între aceste trei componente ale prezentării muzeale, acordînd de aceea — după cum rezultă din scrierile sale și din cele înfăptuite la Muzeul de Artă Națională, un rol forțat prioritar obiectelor originale din patrimoniu. Îndeosebi însă se cere subliniat ceea ce credem a constitui principala carență din gîndirea și activitatea muzeistică a lui Tzigara-Samurçaș : rosturile și direcțiile pe care înțelegea el să le acorde educației întreprinsă prin muzeu. Pe deplin convins de disponibilitățile instructiv-educative ale muzeului și de faptul că această instituție își afirmă cu eficiență rolul numai într-o strînsă și continuă relație cu publicul — el a avut în vedere și a acceptat cu deosebire acea educație a mulțimii ce se dovedea, măcar parțial, subordonată politicii culturale a claselor dominante. Semnificativă în această privință apare alăturarea pe care Tzigara-Samurçaș o realiza în chip repetat între muzeu și biserică, apreciînd că ambele instituții au funcții și atribuții similare în domeniul formării publicului³⁰. Cu privire la acest domeniu, deși era convins de necesitatea unei educații în sens strict intelectual, nu uita însă să accentueze rolul muzeelor de

²⁷ *Ibidem*, p. 220.

²⁸ *Ibidem*, p. 33.

²⁹ *Ibidem*, p. 64.

³⁰ Al. Tzigara-Samurçaș, *Tragedia Muzeului de Artă Națională*, extras din „Convorbiri literare“, aprilie, 1930, p. 1 și urm.

„îmblinzire a popoarelor, prin înălțarea lor sufletească“³¹. În fine, caracteristic apare și faptul că, la un an după marile răscoale țărănești din 1907, preocupat și el de îndreptarea lucrurilor și închipuindu-și că s-ar putea reduce (!) „prăpastia ce s-a dovedit că desparte clasele noastre sociale“, Tzigara-Samurcaș preconiza nu atât o reformă agrară (deoarece — afirma el, subiectiv și tendențios — „Pământ i s-a mai dat țăranului“), cât îndeosebi acțiuni energice pentru educarea morală a celor exploatați, menite (iarăși) să „îmblinzească sufletul“ acestora, să insuflă ceva „sfânt în cugetul lor“³².

Dar, din nou : sesizând ceea ce se dovedește a fi constituit limite ale gândirii și activității lui Tzigara-Samurcaș — determinate de formația sa ideologică, de poziția pe care a deținut-o în structura de clasă a societății în care a trăit — e necesar să se repete și să se sublinieze și acum că nu atare aspecte definesc esențial existența și opera sa, ci, dimpotrivă, ideile și principiile înnoitoare promovate în domeniul teoriei muzeale și înfăptuirile sale incontestabile ca practician, acestea afirmându-se — altădată și dăinuind și astăzi — ca o substanțială contribuție la progresul muzeografiei românești din prima jumătate a veacului nostru.

Paginile de față au fost scrise cu convingerea că preluarea a ceea ce este valoros în moștenirea culturală lăsată de Al. Tzigara-Samurcaș este utilă progresului înregistrat de mișcarea muzeistică contemporană din țara noastră. Totodată, cele consemnate de noi vor să fie și un îndemn către o cunoaștere mai aprofundată a operei și activității acestui vrednic slujitor al muzeelor din România, amplificându-se ceea ce aici se dovedește a fi numai schițat, doar semnalat.

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ, MUSÉOGRAPHE

— Résumé —

Al. Tzigara-Samurcaș a déployé pendant la première moitié de notre siècle une laborieuse activité d'ethnographie, historien d'art et muséologue. La partie impé-rissable de l'héritage culturel laissé par lui se retrouve en mesure prépondérante dans le domaine de la muséographie, ses plus importantes réalisations étant liées à l'activité de directeur du Musée d'Art National et d'inspecteur général des musées dans le cadre du Ministère de l'Instruction.

Remarquables ont été les efforts de Al. Tzigara-Samurcaș pour construire l'édifice, former et organiser les collections du Musée d'Art, vérifiés par des articles et des écrits tels que : „Notre Musée National“, „Musée National d'Art et budget de l'Etat“, „Tragédie du Musée National d'Art“, „Musée du peuple roumain“, „Ce qu'il a été, ce qu'il est, ce qu'il devrait être“ etc. Des mérites très spéciaux a eu aussi Al. Tzigara-Samurcaș en l'organisation d'expositions d'art populaire roumain

³¹ *Muzeografia românească*, p. 104, 241 și passim.

³² *Ibidem*, p. 53—54.

à Berlin (1909), à Amsterdam et Vienne (en 1919), à Rome (en 1911), à Paris (en 1925 et 1927), à Helsinki, Oslo et Bruxelles (en 1935).

En combinant l'activité pratique dans le domaine de la muséologie avec ses préoccupations théoriques, Tzigara-Samurçaş a promu des idées et des principes régénérateurs pour son temps : affirmation du rôle de facteur actif et efficient du musée dans le front de la culture nationale et internationale ; plaidoyer pour la permanence de la relation musée — public ; accord de la structure et du profil du réseau d'unités muséales avec les réalités et le caractère spécifique de chaque nation ; application des principes modernes du domaine de la science aussi à la pratique de l'organisation proprement-dite d'un musée (besoin de subordonner les structures architecturales et les matériaux de construction au but de l'institution et de ses collections ; constitution sélective du patrimoine et assemblage des collections en se basant sur des critères thématiques clairs et fermes ; introduction dans la muséographie roumaine, avec l'architecte N. Ghika-Budeşti, du principe de l'espace d'exposition mobile, pouvant être modifié par des éléments de construction séparables ou glissants).

En l'activité pratique et théorique de Al. Tzigara-Samurçaş on surprend quand même des limites aussi, des erreurs explicables par son appartenance de classe, par son adhésion à la politique culturelle promue par la monarchie et par les milieux dirigeants de l'Etat.